

ПРИЧЕ КАНАДСКИХ ИНУИТА

Народ за који је уобичајени назив Ескимима, уистину се зове Инуитима. Назив „Ескимима” њима је стран, а има и донекле погрдно значење. У француском језику у Канади они су углавном Инуити, како овај народ себе одувек назива. Њихов језик, изворни и некада називан *инукиџи-џуџи*, сада је *инуиџиски*, реч *инук* – значи човек, а *инуиџи* – значи људи.

Инуити су аутохтони народ чије порекло је доста сложено, а довољно је рећи да данас живе у арктичким пределима Северне Америке, на Гренланду и у Сибиру, да их има укупно око 150000 и то 40000 на Аљасци, 50000 на Гренланду, око 1740 у Русији/Сибиру, а у канадским областима: Територија Северозапад – 6000; Нунавут („Наша земља”) 23000; Нунавик („Велика земља”) – 9000 Инуита и остали у области Нови Квебек. Пошто су расути по том огромном простору, говоре различитим варијантама истог језика. Преко мисионара примили су хришћанску веру.

У сваком случају, треба их разликовати од америчких Индијанаца, који су на америчком континенту аутохтони, а Инуити су сроднији са народима који настањују азијске арктичке пределе, то јест Сибир.

Историјски гледано, Инуити су били номади-ловци, а данас су седелачки народ, али велики део и даље живи од лова и риболова. Рекло би се да је Сибир њихова постојбина. Археолози кажу да је од око 8000 година пре нове ере, током 6000 година арктичка област била под ледом, заједно са Беринговим мореузом широким око 20 километара. Ловци из Сибира су били у стању да, хиљаду година пре нове ере, за два-три дана хода пређу на Аљаску. Археолошки налази говоре да је то било камено доба Арктика, које одговара неолитском раздобљу Сибира. До Канаде су доспели тражећи ловину и нашли су мошусно говече, поларног јелена и медведа, а у води фокe и китове. Користили су месо за храну, кожу за одећу и куће, а китове кости за израду оруђа.

Живот Инуита у арктичким пределима почео се мењати доласком Европљана у XVI веку, првенствено војске, а затим хришћанских, католичких мисионара, а убрзо и трговаца са којима је пристизало и ватрено оружје, алкохол, па разне болести. Још касније, моторне санке које су замениле псећу запрегу и моторни чамац уместо *кајака* који су они и измислили и дали му име, па радио, телевизија. И наравно, начин грађења кућа и становања.

О њиховом друштвеном статусу у Канади почиње да се говори од двадесетих година XX века, када директор за унутрашње послове Територије Северозапад и Јукон, у парламенту захтева да обавезе државе и владе према Инуитима не смеју да се преносе на трговце и мисионаре, него морају да се изједначе са обавезама према америчким Индијанцима. За бедне услове живота Инуита сазнао је од данског истраживача Кнута Расмунсена, па је затражио да се закон о Индијанцима прошири и на Ескиме/Инуите. Отпор у парламенту је био жесток, нарочито са стране англофоних посланика. Хумани директор је отишао у пензију, корист су извукли трговци крзном... Затим је пронађена нафта, па се интерес државе појачао.

Напори оног директора ипак нису били узалудни – данас Инуити имају школе, неке облике привреде, трговину са осталим деловима Канаде, САД, Данске, живе у трајним кућама, школују се, проширују уметничко стваралаштво на нове области...

Приче које објављујемо испричали су Инуити из Квебека, а записали их француски писци Морис Коајо и Жак Паске.

Морис Коајо

Како су постојали људи

ПОРЕКЛО ИНУИТА

Пре много година живели смо негде другде. А спуштени смо одозго, са неког места.

Ја се пробудих и угледах пет ствари: један свежањ иверја и два пара рукавица са једним прстом.

Рукавица прва с лева, са тамним рубом, откотрља се по копну. Из ње изађе много људи, били су то Руси. Друга рукавица, са црвеним рубом, откотрља се према мору: из ње изађоше Американци. Трећа рукавица оде на север. Од њеног прста разви се жуто лишће које се претвори у је-

лене и њихове одгајиваче. Четврта рукавица која се откотрљала на обалу мора, произведе Чукче. А ми Инуити потичемо од иверја.

ПОРЕКЛО ИНДИЈАНАЦА И БЕЛАЦА

Била једном једна девојка која одбијаше све просиоце. Најзад, да би је казнио због тога, отац је одведе на острво усред језера Ханингајок где је остави са својим псом. Пас узне девојку за жену. Она донесе на свет мноштво псића. Да не би гладни уједали, девојчин отац им је доносио меса. Када су псићи одрасли, мајка им рече:

– Следећи пут када буде долазио деда, поћи ћете му у сусрет пливајући, па ћете преврнути његов кајак.

Псићи тако урадише и деда се удави. Тако се девојка осветила оцу који ју је приморао да постане супруга прљавога кера.

Отада нико није доносио псима меса. Онда млада жена одсече ђонове својих кожних чизама и положи их на воду.

Пошто изговори неку магијску реченицу, постави своје псе на један од ђонова, говорећи им:

– Идите у свет и усавршавајте се у своме послу!

Онај ђон се удаљи од острва. А када дође до средине језера, он се преобрази у чун који одвезе псе у земљу белаца. Тамо они посташе бели људи. Изгледа да од њих потиче бела раса.

Млада жена постави друге псе на други ђон, па док су се удаљавали, рече им:

– Осветите се за зло које ми је учинио ваш деда: будите крволочни према сваком човеку из инуитског народа којег будете срели!

Ђон отплови до неке стране земље. Пси наиђоше на њу и постадоше Иткидлити. Од њих настадоше Индијанци којих су се наши очеви плашили, јер су убијали све Инуите који би им пали шака. И то потраја до дана када се бели људи, придобили са језера Анарнигток, не населише међу њих и ублажише њихова осећања.

Како су постала небеска шела

СУНЦЕ И МЕСЕЦ

Двоје сирочади, брат и сестра, живљаху са својом баком. Дечак, Анингаат, бејаше слеп. Једнога дана село се пресели, а њих троје остави саме. Они живљаху у кућици, *љарммаљ* (од камена, костију и

траве), заштићеној од хладноће, али не баш удобној. Имали су пса. Једнога дана дође поларни медвед. Пас их на то опомену. Слепи дечак је имао лук и стреле. Старица му пружи лук и, наместивши стрелу, нанишани медведа уместо њега. Онда му рече:

– Вуци!

Слепи повуче. Старица рече:

– Погодио си ивицу прозора.

– Слепи одговори:

– Сигуран сам да сам чуо звук који пушта рањена животиња.

Он је стварно чуо како је стрела погодила медведа и како погођена животиња пада на земљу.

Старица нареди унуци да изађе и види да ли је медвед стварно мртав. Рече јој да најпре опрезно баци грудву снега. Девојчица изађе и виде да је медвед је склизнуо на кућни праг. Она схвати да је животиња рањена. Прилично уплашена, баци на њено тело грудву снега, медвед се не помаче. Девојчица уђе и обавести бабу како је извршила задатак. Она јој нареди да поново изађе и да овога пута удари медведа по леђима. Девојчица изађе и ритну медведа у задњи крај. Он се не помери. Пошто и то сазнаде, баба изјави:

– Медвед је мртав.

Онда узе женски савијени нож, улу, и наоштри га. Њих две изађоше. Старица одра и исече звер. Затим рече унуци да удави пса, њиховог јединога пса, ту храбру животињу која их је упозорила да долази медвед. Пас онда би исечен у комаде меса.

Дечак који је убио медведа, за то време био је затворен у ледену кућу. Дато му је да једе месо пса, док су се баба и девојчица храниле медвеђим месом.

Девојчица осети сажаљење према брату осуђеном да једе псеће месо. Баба јој је била наредила да брату не даје медвеђе месо. Али она му је ипак кришом давала када год је могла. Када би старица и девојчица вечерале, ова би украла комад меса и сакрила у рукав. А када би затражила још, баба би јој одговорила:

– Изгледа да брзо једеш. Да ти то не дајеш и брату?

Девојчица би узвикнула:

– Ма, ни случајно!

Рекла би да је много гладна. Тако је преваром сестра успевала да кришом даје брату медвеђега меса.

Једнога дана Анингаат упита сестру:

– Да ли на језерима још увек нема црвеновратих гњураца?

– Нема.

Снег је почео да се топи и поче земља да се појављује.

Опет брат упита:

– Да ли на језерима и даље нема птица гњураца?

Овога пута сестра одговори:

– Не! На језерима су се појавили гњурци.

Брат замоли сестру да га одведе на једно језеро и рече јој да, пре него што га ту остави, враћајући се кући обележи камењем пут по ивици, да би он могао да се врати сам.

И тако она одведе Анингаата на језеро којим су пловила два гњурца. И ту га остави. Враћајући се кући, обележи пут камењем, као што је брат тражио.

Анингаат је могао да чује гњурце на језеру. Затим испред себе зачу шум кајака који је пратио крике птица.

Тада чу како му неко наређује да се попне у кајак.

Управљајући се по гласу, нађе пут до обале. Када је био у кајаку, би му речено да легне потрбушке на крму. Он уради тако.

Чуо је како се весла према средини језера. А онда заронише. Остадоше под водом неко време, па испливаше да удахну. Када му се дишање устали, поново завеслаше језером. Па опет потонуше. Овога пута осташе нешто дуже под водом. Почео је да се гуши кад га извукоше на површину и упиташе:

– Не видиш ништа?

– Не, не видим, али почињем да примећујем нешто сјајно у својим очима.

Онда још једанпут заронише и то потраја још дуже. Гушио се. Када се вратише на површину, глас га упита:

– Да ли видиш мало боље?

– Починем да видим земљу.

Онда непознати олиза слепчеве очи. Овај примети да је странчев језик врло храпав, толико храпав да помисли да ће му ископати очи.

Затим Анингаат поново би потопљен. Већ полумртвог од гушења подиглоше га на површину.

– Још увек не видиш? – пита глас.

– Могу тамо да видим земљу.

Незнанац поново олиза Анингаатове очи. Па опет утонуше у језеро. Када изађоше на површину, незнанац упита:

– Да ли можеш да видиш траву на врху брда?

– Да! Могу да видим мало траве, али нејасно.

И још једанпут заронише. Овога пута још дуже. Анингаат је био готово без даха када се вратише на површину. И опет су му очи олизане. А незнанац опет запита:

– Да ли и даље не можеш да видиш траву на врху брда?

– Да! Да, видим траву!

Могао је чак да види траву како се повија под ветрићем. Видео је сасвим добро. И био је спреман да се врати на обалу.

А када се вратише на обалу, странац рече Анингаату да се не осврће уа њим све док се он не изгуби са кајаком. Али док је Анингаат слушао

како незнанац весла удаљавајући се, кришом баци поглед и виде да на странчевим леђима нема коже. Кад то виде, веома се уплаши и скрену поглед.

Анингаат се врати кући захваљујући сестри која му је обележила пут. Одсече парче коже са својих чизама и од њега направи праћку. Враћајући се кући, гађао је каменчићима морске ласте.

Када стиже у *кармак*, упита бабу:

– Чија је она медвеђа кожа напољу? И откуда она псећа кожа?

Баба га слага:

– Дали ми неки што су дошли *умијаком* (женском барком).

Анингаат направи харпун. У то време у близини обала су пролазили бели китови. Анингаат је био у стању да харпуном погоди те китове, па су он и сестра отада имали хране за себе. Баби су давали тек толико да не умре од глади.

Једнога дана када су пошли да лове кита, баба предложи да она придржава конопац харпуна. Анингаат је у почетку оклевао. Баба је била упорна и тражила да јој конопац обавију око појаса. Онда сиђоше на обалу поред које су пролазили бели китови. Конопац са харпуна привезаше баби око појаса. Утом наиђе већа група китова. Баба повика:

– Гађај младога!

Анингаат се правио да гађа младога кита. У ствари, гађао је једног великог одраслога који је пливао иза младог. Када је био погођен, велики кит стаде да бежи, одвлачећи бабу у море. И одвуче је испод површине воде. Она најпре исплива, затим поново потону и најзад се утопи.

Пре него што ће издахнути, она се последњи пут појави на површини док јој се коса увијала и претварала у дуги спирални зуб. И тако постадоше нарвали, морски једнорози.

Пошто изгубише бабу, Анингаат и сестра почеше да траже неко друштво. Путовали су тамо-амо и успут се заустављали. Анингаат би повремено уловио поларног јелена. Тако стигоше до једног насеља. Било је то зими. Анингаат изгради игло. Пре него што ће поставити последње плоче залеђенога снега, он ожедне, па рече сестри да оде и донесе му воде да пије. Она оде до улаза у један игло и затражи воде.

Примише је веома топло. Неко изнутра јој рече да уђе у игло уназад носећи свој кабао и са подигнутим скутом својег огртача. Када тако уђе у игло, људи који беху унутра скочише на њу и стадоше је грести по леђима и задњици. Она завришта:

– Анингаате! У помоћ!

Пошто је радио сасвим близу, Анингаат зачу сестрину уплашену вриску. Он похита у игло у који је сестра ушла, помоћу свог дугог

харпуна ишчупа на њему прозор направљен од животињских црева. Затим поче да удара људе у иглоу, те они пустише сестру. Он неке поубија, неке рани.

Анингаат онда одведе сестру у свој игло, па се помокри на њене ране да их излечи. И оне несташе. Носио је сестру на леђима, с времена на време ју је лечио мокрећи по њеним ранама. Онда Анингаат постаде месец, а његова сестра постаде сунце.

Порекло животиња

ПОСТАНАК БЕЛОГА ЗЕЦА

Прича се како је неки дечак све време сакупљао паперје са реса врбе. Сакупио је велику количину. Било је то у време када су куће могле да лете док њихови житељи спавају. Дечак је имао већ огромну количину паперја, када се једнога дана нека велика кућа што је летела, изненада сруши на земљу близу њега. Дечак се толико уплаши да се преобрази у зец са сасвим белом длаком, због оног паперја.

РАСПРАВА БЕЛОГА КИТА И ПОЛАРНОГ БАКАЛАРА

Једног дана поларни бакалар упита белог кита:

- Ко од нас двојице даје више хране људима?
- Ја, наравно – рече кит. – Могу сам да храним једно село целе зиме.
- Али ти храниш само богате! На сиромашне и не мислиш.

Кит одврати:

- Али ако тебе улове, не можеш да исхраниш ни једно дете.
- Али ја храним свакога, богате и сиромашне, велике и мале.

Бакалари се крећу у великом броју. Људи лове велике количине и тако сви имају хране.

Бели кит, увређен, удаљи се плачући као бели кит.

Фантастичне приче

ПЕТ СИНОВА

Прича се како је један пар без деце живео на обали мора. Једнога дана муж оде да лови птице. Он зачу како са литице допире пијукање малих

корморана. Попе се и тамо нађе пет корморанових птића. Гледали су га пружајући своје малене вратиће. Потом узе легло и однесе птичице кући. Одушевљена, ловчева супруга рече:

– Биће нам уместо деце.

У договору са женом, ловац узе мрежу и оде на обалу да накупи рибица и морских црва.

И тако је радио сваког дана. Муж је доносио рибице и црве. Жена је малишанима давала да једу. А они су расли, почели да скакућу и летуцкају по кући. Једнога дана муж оде да лови дивље јелене, а жена на обалу да потражи рибице и црве.

Мали корморани, оставши сами у кући почеше да играју, па се загрејаше. Тада збацише перје да би лакше играли.

Жена се врати са жала, па полако приђе да их види кроз отвор за проветравање. И угледа мале корморане како се забављају. Она уђе у собу, почупа перје са њихове одеће и покида га. Онда корморани одједанпут постадоше људска бића. Онај пар је отада имао пет синова. И ето.

Жак Паске

ОДВАЖНА МАЛА ИНУИТКА

*Женама Великог Севера, често заборављаним у причама
о овоме свету. А ипак, без њих, ловцу никада
ноге не би биле суве, нијии би му било шойло!*
Жак Паске

Када дете отвори очи и погледа свет, инуитски свет још не беше много стар. Није било ни дрвећа ни путева, ничега осим огромног простора светлости и белине. Као што је био обичај, родитељи изнесе девојчицу из иглоа и обиђоше око њега три пута. Затим је положише на кожу медведа којег је отац лично убио.

И тада одсјаји светлости са леда клизнуше у њене очи. Зато јој дадоше име: Кидланек, она чији поглед жмирка као светлост на санти леда.

Током година Кидланек је усвајала живот у којем се налазила. Када би је отац одвео на свој кајак, волела је да слуша шумор воде испод леда који се померао. У насељу, када би завршила послове помажући мајци, играла се прескакањем конопца или се са децом својег узраста

играла костима. Али највише се радовала да се удаљи од насеља и да сама оде у шетњу по тундри. Увек је одлазила доста далеко да не би слушала вику и смех других.

Пела се на неко од оближњих брда. Ту је, затворених очију, уживала у огромном пределу што се простирао све до небеских обала и напајала се шумовима које је чула око себе.

Тако је мало-помало научила да распознаје меки ход Лисице; роњење Фоке испод леда; нестрпљење поларног медведа Нанука док вреба плен; лет Птармигана, беле јаребице и много других музика.

Време је пролазило и Кидланек постаде млада жена. Била је у годинама када поглед младића постаје пажљивији. Младићи из племена су је посматрали са жељом. Она је то знала, али је све то доживљавала само као забаву. А када се један осмели и задржа се поред ње, она се насмеја и одјури у тундру, оставивши га за собом. Догађало јој се у сличној ситуацији чак да се сакрије иза неке стене и да га уплаши, подражавајући мумлање гладног медведа.

Једнога дана, док је седела затворених очију на обали реке, Кидланек изненада осети нешто необично. Нека врста топлога даха благо је обави од стопала до главе, увуче јој се у косу додирујући јој лице и очне капке. Она осети такву нежност да се не усуди да отвори очи, толико је било пријатно оно што ју је обузимало. Када то најзад учини, не угледа никога, ни поред себе нити окол. Тада је обузе немир. Помисли да је то неки од оних злих духова што долазе са далеких брда да плаше људе.

Истог тренутка, неки топли глас јој се сли у уши. Говорио јој је да не брине, да онај што јој говори не може бити виђен као биће од крви и меса, да се само може осетити његово присуство. Тако се представио Анурик, господар ветрова са четири стране света, освојен светлошћу Кидланекиних очију.

Како она није могла да се ослободи зебње, Анурик је опет обави, купајући је љупким таласићима донетим из далеких земаља. Набрајао јој је светове којима пролази током својих путовања, говорио јој о људима који их настањују и како они тамо живе. Од тога трена, Анурик, скитачки дух, и Кидланек што јој поглед блиста као светлост на леду, постадоше нераздвојни пријатељи.

Током година пријатељство Анурика и Кидланек се учврсти ношено заједничким тајнама. Кидланек је сада била жена у пуној снази. И тако, када се једнога дана враћао са неког путовања, Анурик зачу како тундром струји непозната песма. Био је то ипак Кидланекин глас што му миловаше уши. Па као што је обичавао, он јој се приближи и нежно је обгрли. Она тада уздрхта како он још никада није осетио. Узнемирен, хтео је да зна шта јој се догађа и откуда она чудна песма коју до сада није певала.

Кидланек му одговори да јој она долази из срца, а намењена је једном човеку из њеног племена. Човеку који је својим стрпљењем и присуством изазвао да се у њој роди осећање које отада доживљава. Неспособан да поднесе да би неко други могао заузети место поред Кидланек, Анурик, господар ветрова се страховито расрди. Захтевао је да она пева само за њега и само њему. Снагом осећања великог пријатељства, Кидланек му је објашњавала љубав и осећања која је гајила за тог човека, као и жељу да живи са њим и да буде срећна.

Заслепљен љубомором, Анурик није хтео ни да чује. Кидланек му се успротиви и одби да се покори његовом захтеву и да пева само њему. Више је волела да га више не чује него да пристане на тако нешто. Повређен и бесан, Анурик се удаљи, заклевши се да ће она једнога дана зажалити за своје речи.

Месеци су прелазили небом а да нико није могао сазнати где се налази господар ветрова са четири стране света. Ни лед, ни воде плаве од хладноће, као ни далека пространства тундре не осећаху његов животни дах, његову музику из даљина. Остао је само усамљени бескрај беле тишине.

Време је протицало и више нико није марио за господара ветрова. Али он је дубоко у сећању гајио свој бес. За време свог одсуства, крстарио је светом тражећи средство за освету. Али му ништа што је налазило не беше довољно. Он тада пређе преко брда Светог добоша и дође до области духова. Ови пажљиво саслушаше његову причу. Сви, без изузетка, просудише да је та људска жена била уображена кад је тако поступила према њему, Анурику, господару ветрова све четири стране света. Стога му дадоше моћ и средство којим ће повољно решити свој тешки проблем. Пошто је Кидланек била девојка чији поглед светлуца као одсјај са леда, Анурик потопаи њен свет у најдубље црнило. Тако више нико неће моћи да ужива у чарима оне која га је понизила. Освета је била немилосрдна.

У Кидланекином племену завлада страх. Црна копрена која се наднела над њихов живот, постала је тако мучна да су се они обратили шаману не би ли се умешао и послужио се својим даром да прекине проклетство. Једино је он могао да пита духове шта их гони да кажњавају људе за неку грешку о којој чак нису ништа знали. Али шаман је био толико уплашен да одби чак и да пређе брдо Свети добош и суочи се да духовима. Онда људи почеше да сумњају и плаше се. Тама постепено овлада људским срцима. Сукоби постадоше све чешћи поводом све безначајнијих разлога. Људи почеше да се дивљачки убијају.

Узбуђена оваквим током догађаја, Кидланек схвати Анурикову улогу. Она одлучи да нешто учини, па сазва све жене из племена, оне младе и оне старије. Оне одоше мало даље од насеља, до средишта

једне уске долине којом је текла бујна речица. Поседаше на тле држећи се за руке, направише велики круг. Тада Кидланек поче полако да говори. Испричала им је шта се догодило са Ануриком и поновила тешке речи освете које је изрекао пре него што ће отићи. Једна од старијих жена се забрину, мислећи да ће њихов свет изумрети, јер су духови тако одлучили и да они не могу да им се успротиве.

Али Кидланек не попусти и понови да оне морају да устану, оне, жене из племена и да се боре против судбине која се на њих обрушила. Да не треба да страхују ако се успротиве господару ветрова све четири стране света. Уверавала их је да би, удружене, могле да врате људима оно што им је одузето том страшном тамом.

Када су се вратиле у насеље, жене су се понашале тако да је сваки поступак, свака реч, свака жеља била прожета топлином и благошћу. Мушкарци су тиме били дирнути и мало-помало, мир се врати у племе.

Збуњен Кидланекиним одговором, Анурик удвостручи гнев. Није могао да поднесе такву срамоту. Тада се обрати силама снега и хладноће, закључи са њима савез и размахну се страховитом снагом. Обруши се на цело подручје, јурећи бесно по тундри. Подиже снежне мењаве и учини да се небо и земља утопе у густо тамни вео непрекидне олује.

Настала су ужасна времена. Беспомоћне животиње побегоше према племенитијим областима.

У насељу завлада очајање. Залихе хране брзо несташе и глад поче да хара, односећи најслабије чланове племена. Способнији мушкарци одлучише да покушају да се извуку и да оду до топлих вода што избијају из леда, надајући се да ће уловити неколико фока. Али Анурик је вребао. Пусту их да дођу до саме воде, до места где је лед танак и непостојан. Сачекао је да сви стигну и почну да чекају фоку, а онда подмукло груну. Ледена плоча на којој су се налазили ловци, сломи се и отплови, ношена струјом према отвореном мору. Упркос свим напорима да се врате, те људе нико више није видео.

Сигуран у победу, Анурик се сладио својом осветом. Свет хладноће и тишине који је наметнуо, лагано је нагризао срце и тело преживелих. Једнога дана био је тако дрзак да дође да изазива Кидланек. Он је обујми, као што је чинио некада давно. Али овога пута у њему је било само мржње и уображености. Затраживши поново да пева за њега, и само њему, понудио јој је ужасан избор: ако не прихвати, биће одговорна за смрт свих својих; он ће једно по једно убијати све који су до сада преживели, а њу ће поштедети до краја да умре последња, сасвим сама. У супротном, он ће одустати од освете и све ће бити као пре. Кидланекин одговор је остао исти: никада се неће покорити његовом захтеву. Анурик је поново изгрди, подсетивши је да је онај за кога је певала, већ мртав. Па зашто би и даље била тврдоглава? Онда несташе уз громогласни смех, оставивши Кидланек њеној тужној судбини.

Нико не може да каже колико је времена протекло од Ануриковог одласка и овог тако чудног тренутка који неочекивано разби ледену тишину што је притискала тундру. Ниједна још жива жена не усуди се да поверује у оно што се догодило. За њих је то био само Велики сан, онај што се појављује да збуни свако људско биће и тренутку умирања. Али убрзо схватише да оно што је разбило тишину, песма што се уздизала из тундре. Неки нежан и топао глас који је лагано клизио у њихове уши и уносио јасну музику воде што се пробијала кроз пролећни лед. Оне заједно одоше на место одакле је долазила песма. Стојећи на стени наспрам огромног белог и хладног предела, стајала је непомична Кидланек затворених очију.

Главе подигнуте према небу, понирала је до смога срца својих ус-помена тражећи мелодије детињства. Оне се једна за другом пењаху до њенога грла, до њенога даха и Кидланек им даваше живот. Са њених уста су полетале препелице снегова и шумор њихових крила дотаче жене. Затим једно за другим, меки корак Лисице, клижење Фоке у отвор у леду, нестрпљење Нанука и још много других песама се појави на Кидланекиним уснама. Све се разлише тундром и доспеше до Земље Дана, тамо где су боравили они које је Анурик отерао у смрт. Пун беса, овај прими те песме као прави шамар.

Он сабра снаге и разјарено се баци на Кидланек, обавијајући је хладним и окрутним дахом. Она издржа и настави да пева упркос свему. Али убрзо јој се глас изгуби у грлу. Заробљена у канцама хладноће која ју је освајала, Кидланек утону у застрашујуће ћутање. Када Анурик попусти свој загрљај, она је била само санта леда. Онда се удаљи вичући да нико не сме да се противи господару ветрова са четири стране света због његовог немилосрднога гнева.

Престрављене овим призором, жене су дуго биле погружене у својој тузи. Све док једна од њих не приђе до Кидланек и положи руке на њено слеђено тело. За њом пођоше и остале, примакоше се и учинише исто. Сетише се Кидланекиних речи које су им се урезале у памћење: никада не устукнути пред насиљем. И свака од њих претвори то сећање у покрет топлине и љубави. Али Кидланекино тело остаде залеђено.

Тада се окренуше према четири стране света. Из грла им потече песма која клизну најпре лагано по тлу, затим се подиже на небо и закачи се за облаке. И та песма, песма пролећног жуборења воде испод леда који одлази, забруја тундром и још даље. Када духови чуше песму, беху дирнути. Закључише да те жене имају много више снаге и храбрости него онај што их је потчињавао. Тада без оклевања отераше Анурика све до мрачних дубина доњих светова. Ветрови са четири стране света остадоше без господара, не осетивши губитак.

Од тог тренутка, Кидланекин свет се вратише мир и светлост, а духови се потрудише да на ледену земљу врате живот. Само Кидланек,

девојка чији поглед блиста као светлост на леду, остаде заробљеница судбине коју јој одреди Анурик. Духови нису имали довољно моћи над делима онога којег су отерали. Њене очи се никада више не отворише. Али њена душа се укорени у срцима жена а њене песме у њиховом сећању. Оне су их дуго преносиле са мајке на ћерку.

Још и данас, ако у људском памћењу чак и нема успомене на снажну Кидланек, жива је песма из грла инуитских жена, звана *кашажак*. И даље се преноси са мајке на ћерку, кроз нараштаје.

УДАЛА СЕ ЗА ДУХ МЕСЕЧЕВ

*И друге жене су имале доста необичне судбине,
чак иако чудне да је тешико у њих поверовати.
А ипак, то се стварно догађало свакој од њих.*

А ову младу жену изабра мушкарац који после неколико година постаде раздражљив. Како је често лоше поступао према жени без посебног разлога, њој беше доста његових неоправданих љутњи. Стално га је упозоравала говорећи му да ће једнога дана зажалити. Али његово понашање је и даље било исто. Онда она одлучи да га напусти и побегне својој породици у насељу на северу.

Једне ноћи, док је муж спавао, она оде са сином који је још био беба. Одлучивши да се удаљи што више од насеља, ишла је право дуж обале, све док није била приморана да се заустави, исцрпљена. Када се пробудила после неколико сати, била је збуњена, јер није знала да ли је на правом путу. Зато се попе на брежуљак да оцени где се налази. Тада спази један игло шћућурен у долиници. Није оклевала ни часа, узе дете и одлучи да уђе.

Док је прилазила иглоу, примети да је много виши и пространији од свих које је дотле видела. Она поиздаље поче да зове житеље иглоа не би ли им најавила да долази. Пошто не доби никакав одговор и не зачу чак ни псећи лавез, крену напред. Чинило се да нема никога. Она одлучи да се ту склони пре него што настави пут.

Улаз је би тако висок да није морала ни да се сагне да би ушла. Унутра је било топло. Игло је био празан, али је у лонцу било комада мяса. Пошто је била изгладнела, узе да једе, знајући да ће се пре или касније становници вратити. А желела је само да се мало одмори и да оде пре него што се они врате. Зато седе уза сами зид како не би заспала. Али умор је савлада и она заспа.

Пробуди је шкрипање корака по снегу. Неко је долазио и она није више могла да изађе. Преплашена, попе се на једну полицу, покривену

медвеђим кожама, те се завуче под једну у најмрачнијем углу, стежући своју бебу уза се. Тада виде како улазе два медведа. Уверена да су то две изгладнеле животиње које траже храну, дрхтала је на помисао да ће је намирисати.

Али уместо да претурају по иглоу тражећи храну, два медведа се брзо претворише у жене. За њима уђе и трећи медвед који се преобрати у мушкарца. Млада жена пригуши крик и још јаче стеже бебу на груди. Налазила се у иглоу људи-медведа. Ако је открију, смрт јој је сигурна. Стога се приби још више уза зид од леда не би ли остала непримећена.

Мада није више ништа видела, чула је како је човека-медведа обузео гнев. Грдио је жене пребацујући им што му нису послужиле ручак када се вратио. Његова страшна вика изненада пробуди бебу младе мајке. Плашећи се да не почне да плаче, она пригуши бебино јецање ставивши јој руку на уста. То још више узнемири бебу која поче да се копрца. Мајка је онда притисну уз груди и тако је задржа. После неколико часака осети да се беба не мрда. У оном страху, угушила ју је. Груди јој стеже бол који се лагано попе до грла и изгуби у медвеђој кожи коју је у очајању загризла.

Житељи иглоа нису ништа знали о драми на оној полици и почеше да једу у тишини. Затим, када завршише, угасише уљану лампу, дођоше на оне медвеђе коже и одмах заспаше. Шћућурена у хошку, млада жена се једва усуђивала да дише. Тик уз њу, хркао је човек-медвед, претећи да је згњечи када год би се померио. Смртно уплашена да је не открију, морала се борила се целе ноћи против сна и туге, држећи мртву бебу на стомаку.

Ујутру човек-медвед опет се претвори у медведа, напусти игло и оде да лови на санти леда. Две жене-медведице су остале да обављају свакодневне послове. Једна је пунила лонац ледом док је друга сипала у лампу фокину маст. Млада мама, смирена тим пословима какве је и сама навикла да ради, помисли да нема чега да се плаши од тих жена упркос њиховој природи. Стога одлучи да се покаже, те изиђе из скровишта, упола умотана медвеђом кожом у којој се крила. Та појава престрави две жене-медведице, које се сместа претворише у медведице и побегоше гунђајући. И сама збуњена, млада жена побеже оставивши леш детета на полици.

Када се вратила у насеље, дође код мужа и рече му да су њихову бебу отели и убили људи-медведи. Ожалошћен синовљевом смрћу, не посумњавши ни за тренутак у женину причу, он сазва све мушкарце из села, одлучан да се освети. Они сместа кренуше тамо куда им је жена показала. После неколико сати нађоше онај игло. Али када приђоше, разочараше се. Не само да је игло био празан, него не

открише никакав траг да је ту некога било. Личио је на одавно напуштен игло.

Живот младе жене потече као и пре. Све разјаренији муж није престајао да је туче, пребацујући јој да није ништа предузела да спасе дете. Једне ноћи, не могавши више да подноси пребацивања и батине, она опет побеже. Трчала је док не паде од умора. Испружена на снегу и кочећи се од хладноће, подиже очи к небу и поче молити Дух Месечев да јој помогне да оконча патње.

Клонула је већ у необичан занос, када као у сну зачу мушки глас и звук псеће запреге. Оосети да је неко поред ње: као висок мушкарац који је благим и заводљивим гласом позива да легне на његове саонице. Осећала је као да је неко носи а затим везује за лежај од крзна. Онај човек затражи од ње да држи затворене очи док путују. Жена зачу како пуца бич и како нестрпљиви пси крећу. Затим осети кретање саоница, али није чула никакав звук клизања по снегу. Дух Месечев је њу био чуо; дошао је да је узме и сада је у тишини путовао небом.

Када је поново отворила очи, налазила се на неком чудном, непознатом месту. Док је Дух Месечев распремао саонице, угледа пред собом игло са два улаза, па закључи да то мора бити кућа онога што је њу подигао. Он ју је позвао да уђе, али је претходно упозори на оно што је унутра чека.

Било шта да се догоди, рече јој, не треба никада и ни на који начин да показује чуђење. Може се догодити да у игло утрчи једна велика врећа и да почне да кружи по њему. За жену би било погубно ако би се и најмање подсмехнула. А ако не би могла да се уздржи, Дух Месечев јој саветова да стави на уста шаку и да врло јако дува, а да истовремено прстом друге руке показује на врећу. Две старије жене које су биле ту рекоше јој да строго следи ове савете. Оне то нису учиниле, па су постале робиње оне вреће.

Не обраћајући пажњу на жалбе тих жена, Дух Месечев им представи жену према којој се треба опходити као према његовој супрузи. Онда оне послужиле месо супружницима, па се сместише на полицу да би гледале како они једу.

Обед је тек био завршен, кад у игло нагло уђе врећа, а за њом неки рахитичан и сав згрбљен човек који носаше огромне и за његове ноге сувише велике чизме – *камик*. Држећи неку дршку за бич, јурцао је поскакујући, обарајући све пред собом. Гротескном кретању додавао је необичне и неразумљиве крике. Када га виде шта ради, млада жена се замало не засмеја, толико је приказ био смешан. Али још је добро памтила савете Духа Месечевог те учини оно ште је било потребно. Пред понашањем младе жене, онај човек се још мало погега правећи гримасе, затим узјаха ону врећу и напусти игло вриштећи. Обе старије жене кренуше за њим непрестано јадикујући.

Дух Месечев и млада жена живљаху заједно као муж и жена. Игло је био тако простран да се она навикла тек после неколико дана. Једнога јутра, док је слагала коже, она откри у једноме углу рупу у самоме тлу. Радознала, приближи се и саже се да погледа. Кроз рупу угледа небо. Она примаче око и угледа земљу, сасвим доле. Много се изненади када угледа своје село, па је могла чак да види шта се тамо догађа. Изгледало је као да се забављају осим једног човека што је седео мало даље на стени. Њен муж. Млада жена стави уста на рупу и плуну у његовом правцу. Испљувак се заледи у лету, а падајући разби се испред мужевљевих ногу. Он се толико уплаши да неколико дана није смео да излази напоље плашећи се да му на главу не падну комади звезда.

Време је пролазило и млада жена једнога дана обавести мужа да очекује дете. Дух Месечев се збуни. Знао је добро да никакав смртник не може да се роди у свету духова. Значи да млада жена мора да се врати на земљу, у свој људски свет, пре него што њена трудноћа приђе крају. Видевши да је забринута, он је охрабри тврдећи јој да је ипак неће напустити. Наставиће да се стара о њој као што је чинио од њиховог сусрета. Стараће се такође о њеним и потребама детета, обећававши јој да ће јој лампа увек бити пуна уља и лонац пун меса.

Пре него што је пустио супругу да оде, Дух Месечев је ипак упозори на велику опасност која јој прети. Вратиће се она у свој свет. Али после онога што је доживела, она више није сасвим људско биће, као ни сасвим дух. То јој намеће строга правила која мора да поштује. Тако, од када се дете роди, жена неће моћи више да једе ништа што потиче од животиња које убију људи. Убудуће ће јој одговарати само храна коју јој буде давао Дух лично. Ако не буде у стању да тако ради и ако прекрши тај закон, млада жена ће се суочити са смрћу. На те речи она се осети страховито усамљеном и доживе то као дубоку неправду. Зашто духови не могу да јој одреде неку другу, мање сурову судбину? Истина, она је, додуше, призивала Дух месечев, али он је могао то и да занемари и да је остави да умре у тренутку када је то пожелела.

А када се вратила у своју заједницу, младу жену дочекаше њени и муж раширених руку. Он се чак не усуди да је пита шта се догађало док је била одсутна, толико је изгледао срећан што је опет ту. Живот потече као раније, али његово понашање према супрузи се променило. Оне његове љутње су постале прошлост. Био је одушевљен што ће доћи дете, а када дође време рођања, он изгради један игло за жену. Она се смести у њему, чинећи све да се дете роди у најбољим условима. Излазила је прва сваког јутра како би била спремна за брз и лак порођај. Није везивала косу како би избегла тегобе при порођају. И родио се дечак.

Већ сутрадан рођаци и пријатељи дођоше да посете мајку и да донесу фокинога уља и меса. Захваљивала се свакоме, али је сваки пут одбила оно што су јој давали. У почетку се нико није вређао због тога. Али после неколико недеља почеше да сматрају чудним понашање младе жене. Није ништа примала, а ипак, њена лампа на уље увек је била снабдевена, а лонац непрекидно пун меса. Ко је она да не поштује обичаје? Схвативши коначно неугодност коју изазива њено држање, млада жена одлучи да мужу открије своју тешку тајну. И онда му исприча шта се догодило са Духом Месечевим.

Сазнавши о чему се ради, муж се не наљути, него напротив, био је сасвим свестан удела одговорности који је припадао њему у судбини која је задесила његову супругу. Па се прихвати да се стара о детету и да га гаји као сопственог сина. Од жене је тражио само један уступак: нека прихвати да једанпут, само једанпут са њим и заједницом једе месо дивљачи коју је уловио за ту прилику и које ће бити припремљено у част детета. Тако ће показати да поштује обичаје. Она најзад прихвати, али му не откри страшну опасност која јој прети ако пренебрегне правило које су јој наметнули духови. Муж се био толико променио да није хтела више да га мучи. Расцепљена између човека који јој је остао у сећању и онога што јој је срце дирнуо, подељена између два света а не припадајући ни једноме ни другом, млада жена изабра.

Већ следећег дана, она прихвати да једе фокино месо са мужем и онима што су јој дошли у посету. Те вечери игло је звонио од смеха и песме у час новорођенчета. Славље је трајало дубоко у ноћ, а када сан савлада госте, био је дубок и миран. Само је млада жена остала будна. Ујутру је нађоше мртву, а да нико није знао шта се догодило.

Прича се да наредне и много следећих ноћи нису видели месец да се појављује на небу. Вратио се тек много касније, онога дана када се један дечак попео на врх високог брда и позвао га да га коначно упозна. Прича се такође о том дечаку да је постао најбољи ловац у крају, снажан и смео као медвед.

МОРИС КОАЈО (Maurice Coyard, 1934–2015), рођен у Ханоју, тада у Француској Индокини, данас Вијетнаму. Француски лингвиста, велики познавалац језика Истока, почев од Русије, преко свих земаља Азије до Јапана. Истраживач фолклора тих народа, писац студија о њиховим језицима и животу, човек изузетног образовања. Поред многих других, приче Инуита записивао је и преводио на француски језик и објавио као књигу са насловом *Приче и леџенде Инуиџа*, у чувеној библиотеци *Почеци светиа*. Књига је обогаћена многим објашњењима о животу овог необичног народа.

ЖАК ПАСКЕ (Jacques Pasquet), рођен је у Француској,. Дуго је био професор и много читао, да би се одједанпут окренуо књижевности за децу, као читалац и писац. Посебно га је занимало стваралаштво северних народа и постао изузетан професор те књижевности на Универзитету у Монреалу. Путује по канадском северу истражујући некадашњи и данашњи живот Инуита међу којима има много пријатеља. Записује и преводи њихове приче. Објавио је више књига о њима, а већи број су илустровали значајни уметници. Овде су из његових књига узете новеле *Одважна мала Инуишка* и *Удала се за Дух Месечев*.

Одабрала, са француског језика превела и белешке сачинила
АНЂА ПЕТРОВИЋ